

Korespondencja sztuk wobec wyzwań XXI wieku

[...] sposobów patrzenia jest tyle, ile patrzących oczu.
(Poprzęcka, 2003, s. 9)

Słowo i obraz od dawna razem

Holistyczny wymiar szkolnej polonistyki jest dzisiaj sprawą oczywistą zarówno dla praktykujących nauczycieli, jak i dla wspierających ich metodyków¹. Podstawy programowe wszystkich etapów kształcenia akcentują konieczność przygotowania uczniów do świadomego obcowania z różnymi tekstami kultury i dostrzegania ich swoistości artystycznej. Hasło *integracji treści humanistycznych* wprowadziła do szkół reforma rozpoczęta w 1999 roku w gimnazjach i w 2001 roku w liceach. Obecność sztuk plastycznych na „języku polskim” stała się jednak szczególnie istotna, gdy w 2015 roku urzędowo usankcjonowała ją ustna matura, stwarzająca możliwość wylosowania tematu wymagającego interpretacji i analizy dzieła ikonycznego². Taka postać jednej z części egzaminu maturalnego, korespondująca z kształtem funkcjonującej od 2009 roku podstawy programowej, nałożyła na polonistów każdego poziomu edukacyjnego obowiązek doskonalenia u podopiecznych wymienionych kompetencji w myśl zasady „Czego Jaś się nie nauczy, tego Jan...”.

Najnowsza reforma weszła w życie jesienią 2017 roku i mimo że przyniosła szkolnictwu duże zmiany strukturalne oraz wprowadziła „korekty” *ideologiczne, historyczne, chrześcijańskie i nacjonalistyczno-patriotyczne* (Pilch, 2018, s. 222), także nie zakwestionowała konieczności integracji zagadnień humanistycznych i odwoływania się do zjawiska wzajemnego „oświeclania się” sztuk³.

1 O konieczności przywoływania przez polonistów różnych tekstów ikonicznych pisano wielokrotnie. Zob. np.: Bobiński (2004); Bortnowski (1991); Pilch (2005); Janus-Sitarz (2004, 2007); Sienkiewicz (2006).

2 Rewolucyjny charakter ustnej części egzaminu maturalnego z języka polskiego omawiają: Bobiński (2015); Kania (2015); Żurek (2015).

3 Na ideologiczny wymiar obowiązującej obecnie podstawy programowej zwracają uwagę m.in.: Janus-Sitarz (2017) czy Walczak (2017).

Czy na pewno *status quo*?

Obraz malarski na lekcjach języka polskiego funkcjonuje dotąd głównie jako przedmiot uczniowskiego opisu, wizerunek autora, ilustracja tekstu czy kontekst kulturowy (Bobiński, 2015, s. 140). Jest traktowany jednocześnie „przyliteracko” – pomaga w zrozumieniu problematyki dzieł literackich, jak i „autonomicznie” – akcentowane bywa sedno jego tworzywa, specyfika morfologii (Kowalikowa, 2019, s. 258). Mimo że zrobiono już dużo na płaszczyźnie korelacji kwestii humanistycznych w obrębie polonistyki holistycznej, to z całą pewnością od Horacjańskiej formuły *ut pictura poesis* można wymagać jeszcze więcej. Coraz istotniejszą rolę odgrywają dziś takie zjawiska jak *intertekstualność* czy *przekład intersemiotyczny*. Ważne staje się jednak również mocne akcentowanie suwerenności tekstów kultury, podkreślanie ich prawa mówienia własnym głosem. W środowisku teoretyków dydaktyki oraz czynnych zawodowo nauczycieli występuje *pilna potrzeba autentycznego przełomu w polonistycznych praktykach wykorzystania obrazu, wynikająca z konieczności odinstrumentalizowania przedstawień ikonicznych, nadania im tożsamości wykraczającej poza zdolności generowania opisu i ilustrowania zjawisk czy procesów literackich czy kulturowych* (Bobiński, 2015, s. 140).

Znalezienie nowego sposobu patrzenia na utwory literackie i plastyczne, zakorzenione w kategoriach najnowszej estetyki, jest zadaniem do zrealizowania w ramach przekształcania tradycyjnych lekcji języka polskiego w nowoczesne (Pilch, 2018, s. 179). Przemiana, jaka powinna nastąpić, stanowi wypadkową procesów cywilizacyjnych zachodzących w XXI wieku, które wymuszają na szkolnej polonistyce modyfikację tradycyjnych paradygmatów: ogólnodydaktycznego i przedmiotowego, a tym samym wzbogacenie celów oraz poszerzenie zakresu przekazywanych treści o problemy komunikacyjne, ikoniczne i kulturowe (Kowalikowa, 2019, s. 258, 260). „Język polski” jawi się tu jako jeden z elementów nowoczesnej szkoły, która w reakcji na „technosferę” czy „infosferę” współczesności (Toffler, 1997), musi całkowicie zreorganizować metody *kształcenia sprawności, umiejętności, aktywności i kreatywności* (Pilch, 2018, s. 175).

W sferze multimediiów i konsumpcji

Placówki edukacyjne działające w XXI wieku nie mogą zapominać o zjawiskach cywilizacyjnych mających miejsce w „społeczeństwie informacyjnym” i od dawna będących przedmiotem zainteresowania specjalistów wielu dziedzin: socjologów, kulturoznawców, psychologów czy medioznawców⁴.

4 Zob. np.: Bauman (1995); Bolter (1990); Levinson (1999); Monet (1999); Toffler (1997).

Naukowcy dowodzą, że współczesne nastolatki uważają rzeczywistość cybernetyczną i multimedialną za naturalne środowisko i funkcjonują w niej często sprawniej niż w rzeczywistości. Niezwykle szybko przekształcający się świat rodzi w nich poczucie tymczasowości i świadomość, że więzi tworzone z otoczeniem nie są trwałe (Pilch, 2018, s. 177). Żyją głównie w czasie teraźniejszym, nie doznają ciągłości procesów kulturowych i powtarzalności międzypokoleniowych doświadczeń. Kultura multimedialna (Hopfinger, 1997), produkująca nieskończone ilości obrazów, „uniewrażliwia” młodych ludzi na sferę ikonyczną, a gdy stają się na nią obojętni – zaczynają bezkrytycznie przyjmować jej treści (Bobiński, 2015, s. 139). Ważnym zagrożeniem ze strony cyberprzestrzeni jest też niekontrolowany dostęp do informacji, jakim młodzież ufa, nie zauważając ich powierzchowności i ukrytych zabiegów perswazyjnych.

Na niebezpieczne oblicze współczesności składa się nie tylko gwałtowny rozwój technologii, ale również kapitalistyczna gospodarka i wpisane w nią oczekiwania społeczne. Barbara Skarga (1999, s. 122) wyjaśnia, że jednostka musi dziś całkowicie podporządkować się społeczeństwu i własną wartość ocenia na podstawie tego, jak bardzo jest użyteczna. Instrumentalne traktowanie istoty ludzkiej w praktyce oznacza wymuszanie na niej uległości wobec ośrodków władzy jako reprezentantów interesów społecznych. Na typowy dla współczesności problem dehumanizacji i związany z nim pragmatyzm zwraca uwagę też Jadwiga Kowalikowa (2019, s. 264–265). Autorka zauważa, że dzisiejsi ludzie, nastawieni na szybką i łatwą realizację celów, przestają być kreatywni i nie dbają o swoją przestrzeń wewnętrzną. Krzysztof Maliszewski (2019, s. 22–25) dodaje, że ich egzystencją rządzą reguły ekonomii i rynek pracy, przez co sednem stylu życia stają się: zarabianie pieniędzy, rozrywka i konsumpcja.

„Budząca się szkoła” dla współczesności

Odpowiedzią na niepokojące zjawiska XXI wieku, a także na rozwój neurobiologii i neurodydaktyki, jest ruch społeczny znany pod nazwą „budzącej się szkoły”⁵. Główną ideę przyświecającą tej filozofii nauczania, praktykowanej przez ośrodki na całym świecie⁶, stanowi przekonanie, że *Świętym Graalem edukacji jest „oddanie władzy” w szkole – oddanie jej tym, którzy się uczą* (Bobiński, 2019, s. 43). W szkołach tego typu uczniowie są najważniejsi:

5 Informacje na temat „budzącej się szkoły” czerpię z pozycji: Bobiński (2019); Pasibek (2017); Rasfeld, Breidenbach (2015).

6 Przykładami „budzącej się szkoły” są chociażby: Szkoła Ewangelicka w Berlinie czy Szkoła No Bell w Konstancinie-Jeziornie. Na ich temat zob.: Bobiński (2019), s. 40–45.

Chodzi o to, aby byli aktywni, ale jednocześnie rozumieli wpływ własnego działania na proces uczenia się i na innych oraz aby umieli kierować swoimi emocjami i procesem uczenia się (Mazurkiewicz, 2015, s. 22). Istotność podmiotowości wychowanków podkreślana jest poprzez obdarzanie ich możliwością wyboru – sami decydują o zakresie, w jakim opanowują materiał, o czasie i formie pracy. Nauczyciele zachęcają dzieci i młodzież do autorefleksji oraz samodzielnej analizy rzeczywistości. Wzmacniają ich poczucie własnej wartości, świadomość bycia skutecznym i motywację wewnętrzną. Indywidualnie podchodzą do potrzeb uczniów, chętnie cieszą się z ich sukcesów oraz pokazują, że posiadanie wiedzy i nabywanie nowych kompetencji to wartości same w sobie, przynoszące autentyczną radość.

Zaszczepiana w podopiecznych pewność, że uczenie się jest czynnością naturalną, mającą miejsce nie tylko w szkolnych murach, ale przede wszystkim w dorosłym życiu, jest najpotrzebniejszą kompetencją człowieka XXI wieku, stojącego przed koniecznością ustawicznego kształcenia się (Rusek, 2019, s. 8). Absolwent tak działającej placówki dydaktycznej, silny psychicznie oraz potrafiący niezależnie myśleć, jest odporny na zjawisko społecznej manipulacji, z którą przyjdzie mu się zmierzyć (por. Maliszewski, 2019, s. 29). Edukacja, zgodnie z ideą nauczania „budzącej się szkoły”, nie służy bowiem *do zaspokajania oczekiwań społecznych (np. co do rynku pracy), tylko do kształtowania tych oczekiwań* (Maliszewski, 2019, s. 29).

Prezentowana koncepcja dydaktyczna ma wiele wspólnego z popularnymi we współczesnym dyskursie edukacyjnym terminami: „humanistyka/pedagogika performatywna” (Skrzypczyk, 2019), „edukacja progresywistyczna” (Jarzyńska, 2019) czy „kultura edukacji” (Bruner, 2010; Maliszewski, 2019; Bobiński, 2019; Pater, 2019).

Korespondencja sztuk odpowiedzią na XXI wiek

Podejmowanie na lekcjach języka polskiego zagadnienia korespondencji sztuk pozwala polonistom realizować cele bliskie tym, do których urzędy dążą „budząca się szkoła”, także gdy pracują w tradycyjnych ośrodkach. Dzięki systematycznemu powracaniu do Horacjańskiej formuły *ut pictura poesis* równie skutecznie przygotowują uczniów do funkcjonowania w świecie wysoko rozwiniętej technologii i wolnego rynku. Nawet jeżeli centralnym elementem zajęć pozostanie literatura (por. Kowalikowa, 2019, s. 258), to jednak rozpatrywanie jej przez pryzmat zależności, w jakie wchodzi z innymi dziedzinami sztuki, uczy omijać pułapki cyberprzestrzeni i gospodarki kapitalistycznej. Aby oswoić podopiecznych z wyzwaniem współczesności, poloniści powinni wykorzystać fakt, że łączenie różnych

obszarów artystycznej działalności człowieka uatrakcyjnia zajęcia i przyczynia się do wzrostu zainteresowania uczniów (Bobiński, 2001, s. 231).

Współczesna edukacja polonistyczna posiada obszary wspólne z „budującą się szkołą”, gdyż rozszerzając swój podstawowy filologiczny paradygmat, staje się edukacją kulturową, kształcącą kompetencje jednostki poprzez jej kontakt z kulturą (Nowak, 2019, s. 251; Pater, 2019, s. 118). Ważnymi wartościami przekazywanymi w pracy pedagogicznej w opisywanym modelu dydaktycznym są między innymi: rozumienie siebie i zjawisk zachodzących w otoczeniu, świadome dokonywanie wyborów, korzystanie z własnego twórczego potencjału, przyjmowanie postawy aktywnej, budowanie humanistycznych relacji międzyludzkich (Pater, 2019, s. 122–125).

Poloniści muszą pamiętać, że w czasach *hegemonii wizualności to właśnie obraz potrzebuje ochrony* (Bobiński, 2015, s. 139). Świadome obcowanie na „języku polskim” z dziełami kultury sprawia, że młodzież uważniej patrzy na obrazy występujące w medialnej rzeczywistości, w jakiej na co dzień żyje. Odzyskuje wrażliwość, którą utraciła w wyniku przebywania w cyfrowej ikonosferze. Zderzanie dzieł literackich, ikonicznych, audiowizualnych czy scenicznych wykształca umiejętność konfrontowania informacji płynących z różnych źródeł oraz dokonywania selekcji, co rozwija z kolei zdolność dedukcji i krytycznej analizy (Włodarczyk, 2015, s. 180). Z im większą liczbą odmiennych estetycznie utworów spotkają się nasi wychowankowie w bezpiecznej przestrzeni klasy szkolnej, tym łatwiej będzie im dekodować przekazy językowe i medialne w realnym życiu. Szybko rozpoznają zjawisko manipulacji – w formach ikonicznych zawsze dostrzegą *cudzy punkt widzenia, nie zaś obiektywną prawdę o otaczającym nas świecie* (Włodarczyk, 2015, s. 200).

Demonstrowanie siatki powiązań, w jakie wchodzi z sobą teksty kultury, uświadamia podopiecznym istnienie kulturowego *continuum*, będącego wspólnym dorobkiem wielu pokoleń ludzkości (Nowak, 2019, s. 252). W ten sposób nie tylko rośnie erudycja uczniów, ale także zakorzenia się w ich umysłach obraz świata jako spójnej, logicznej struktury, tworzonej przez myślącą i działającą jednostkę. Integracja słowa z obrazem rozwija wrażliwość estetyczną oraz wpływa na wybory aksjologiczne. Fakt, że przekazywane przez literaturę i sztukę treści często są niejednoznaczne i wieloaspektowe, sprawia, że odbiorcy muszą pokonać – uwarunkowaną przemianami cywilizacyjnymi – potrzebę kontaktu z tym, co wygodne, przyjemne, niewymagające wysiłku i użyteczne. Maliszewski (2019, s. 28) przekonuje: *Pedagogika skoncentrowana na jakości czytania tekstów zawieszają żądanie natychmiastowej i bezproblemowej zrozumiałości materiału nauczania,*

uruchamiając zupełnie testowo nieefektywną, ale humanistycznie niezbędną praktykę edukacyjną polegającą na gotowości do poruszania się na granicy znaczeń, otwierania na nieoczekiwane efekty posługiwania się językiem i wyobraźnią. Akt interpretacji – istotny element lekcji poświęconych zarówno utworom literackim, jak i plastycznym – buduje w uczniach pewność, że rzeczywistość ma prawo być niezrozumiała, a walka z problemami to naturalna część ludzkiej egzystencji. Krzysztof Biedrzycki (2012, s. 159–168) wymieniając przyczyny, dla których poloniści nie powinni interpretacji lekceważyć, pisze, że jest ona formą bycia w świecie i składnikiem między-ludzkiej komunikacji. Poprzez konfrontowanie w jej trakcie własnego obrazu rzeczywistości z tym umieszczonym w dziele, poznajemy swoje „ja”. Interpretowanie tekstów kultury, będące sednem polonistycznej dydaktyki na każdym etapie edukacji, wyposaża zatem młodych ludzi w kompetencje niezbędne w dorosłym życiu: suwerenne myślenie, chęć poszukiwania twórczych rozwiązań i otwartość na drugiego człowieka: *Można zatem uogólnić, że dzięki przygotowaniu do sztuki interpretacji w szkole, w przyszłości uczeń będzie empatycznym lekarzem, precyzyjnym hydraulikiem, prezesem wizjonerem, jednym słowem – mądrą, wrażliwą, twórczą jednostką* (Nowak, 2015, s. 170).

Poznawanie sieci zależności literatury i sztuki wzmacnia świadomość istnienia licznych form artystycznego wyrazu, co rodzi w uczniach pragnienie autoekspresji, zachęca do samodzielnego wchodzenia w role twórców kultury. Trudno przecenić znaczenie polonistów we wspieraniu kreatywności wychowanków (Janus-Sitarz, 2012). Do bycia twórczym inspiruje już samo obcowanie z literaturą i językiem, a wprowadzanie na zajęciach, dodatkowo, innych obiektów kulturowych przynosi nowe możliwości rozwijania twórczego potencjału. Malowanie, filmowanie, rzeźbienie czy fotografowanie stają się wówczas dla klasowej społeczności czynnościami naturalnymi i oczywistymi, z którymi warto się identyfikować. W ten sposób nauczyciele rozwijają w młodzieży cechy wyróżniające osoby twórcze: otwartość umysłu, ciekawość, tolerancję dla dwuznaczności i ryzyka, niezależność, odwagę, spontaniczność, brak lęku przed nieznanym, zdolność koncentracji, fascynację powierzonym zadaniem, motywację wewnętrzną, wytrwałość, skuteczność czy poczucie humoru⁷. Zalety te stanowią *prymarną potrzebę człowieka jutra* (Janus-Sitarz, 2012, s. 11), źródło szczęścia jednostki i warunek jej bezpiecznego funkcjonowania w wysoko rozwiniętej technologicznie współczesności.

7 Aktualne koncepcje psychologiczne i społeczne dotyczące procesu twórczego i cech osobowości jednostek twórczych omawia Huget (2012).

O tym, że nowoczesna szkoła nie może zapominać o wzmacnianiu kreatywności uczniów, wykorzystując chociażby polonistykę holistyczną, przekonuje również popularna dziś neurodydaktyka. Badania nad mózgiem pokazują, że system edukacyjny powinien szanować podmiotowość i autonomiczność wychowanków (Żylińska, 2013, s. 57), które są pielęgnowane w trakcie pogłębiania ich twórczego potencjału. Metody aktywizujące, w tym zachęcanie podopiecznych do podejmowania artystycznych inicjatyw, pobudzają ich struktury mózgowe odpowiedzialne za procesy uczenia się (Żylińska, 2013, s. 56, 89–91). Przy czym właśnie *kreatywne zajmowanie się wszystkimi rodzajami sztuki* (Żylińska, 2013, s. 23) najsilniej stymuluje mózg. Korelacja słowa z obrazem ułatwia zapamiętywanie przekazywanych treści i pomaga w ich utrwalaniu (Pilch, 2018, s. 231). Przywoływanie na zajęciach zagadnienia korespondencji sztuk stanowi też doskonały sposób na zwiększenie aktywności prawej półkuli mózgu – odpowiedzialnej za przetwarzanie bodźców emocjonalnych czy wyobraźnię.

Już kilka dekad temu Wincenty Okuń twierdził, że na „języku polskim” za bardzo akcentuje się procesy intelektualne i myślenie analityczne, czyli wykorzystywana jest głównie lewa półkula mózgowa. Zupełnie bagatelizowane są zdolności twórcze uczniów i ich dar intuicyjnego odbioru literatury (Okuń, 1971, s. 45–47). Metodocy i poloniści traktują dzieła literackie *jako przedmiot poznania, możliwie pogłębionego, a nie jako przedmiot przeżycia literackiego* (Okuń, 1980, s. 429). Postrzeganie lektur przez pryzmat innych utworów artystycznych uwalnia szkolną polonistykę od jednostronności patrzenia, sprawia, że współistnieją rozum i serce. Harmonijna koegzystencja porządków *logos* i *mythos* jest z całą pewnością cechą wyróżniającą nowoczesną lekcję języka polskiego w reagującej na przemiany cywilizacyjne współczesnej szkole (por. Bortnowski, 2013, s. 65).

Co w numerze?

„Język Polski w Szkole Podstawowej. Zeszyty Kieleckie”, który właśnie się ukazał, ma charakter szczególny, gdyż poświęcamy go pamięci zmarłego w listopadzie 2019 roku **Pana Profesora UAM, dr. hab. Marcina Rychlewskiego** – badacza pracującego w Zakładzie Semiotyki Literatury Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ucznia Pani prof. dr hab. Seweryny Wysłouch. Był on historykiem literatury, ale również wybitnym znawcą dziewiętnastowiecznego malarstwa i muzyki rockowej. W pamięci wszystkich pozostanie jako doskonały nauczyciel akademicki – jego zajęcia prowadzone na poznańskiej polonistyce cieszyły

się dużym zainteresowaniem studentów. O tym, jak bardzo intrygowało Pana Profesora przenikanie się wielu dziedzin kultury, świadczą chociażby konwersatoria, które prowadził w latach 2004–2008 w ramach cyklu *Rucho-me granice literatury: Rock i korespondencja sztuk, Literatura i kontrkultura, Muzyka popularna w świecie znaków, Socjologiczne konteksty awangardy*. Zjawisko wzajemnego oświeclania się sztuk było Mu bliskie nie tylko zawodowo, lecz również prywatnie. Jest autorem wielu, pięknie wydanych, tomików poetyckich⁸ oraz twórcą dzieł malarskich. Nieobce były Profesorowi współczesne media – w Radiu Poznań prowadził autorską audycję Akademii Rocka. Teksty związane z osobą Pana Profesora uczyniliśmy kłamrą kompozycyjną niniejszego numeru. Otwierają go dwa artykuły Profesora: *Architektura przestrzeni. Przyboś – konstruktywista* oraz *W domach z betonu. O „Tryptyku...” Stanisława Barańczaka*. Badacz pokazuje, jak polscy poeci dwudziestowieczni Julian Przyboś i Stanisław Barańczak postrzegali styl architektoniczny – konstruktywizm oraz jakie znaczenia wkładali w inspirowane nim sytuacje liryczne swoich wierszy. Natomiast na końcu numeru umieściliśmy wywiad pt. *Muzyka, obraz i tekst...* przeprowadzony przez Mariusza Chołodego z przyjacielem Zmarłego – Panem prof. dr. hab. Michałem Januskiewiczem, członkiem Zakładu Semiotyki Literatury UAM w Poznaniu. Przeczytamy o dziejach wieloletniej przyjaźni, a Profesor Rychlewski przedstawiony zostanie jako człowiek wielu pasji – myśliciel, poeta i malarz, niezatrzymujący się w poszukiwaniach egzystencjalnego sensu *homo viator*.

Co jeszcze umieściliśmy w numerze? Dział *Od teorii do praktyki* otwiera artykuł Seweryny Wysłouch pt. *Ołtarz Wita Stwosza w wierszach Gałczyńskiego i Herberta*. Autorka zastanawia się, jak wizualne walory arcydzieła sztuki gotyckiej oddali w słowie poetyckim Konstanty Ildefons Gałczyński (*Piosenka o Wicie Stwoszu*) oraz Zbigniew Herbert (*Wit Stwosz: Uśnięcie NMP*). Śledzi podobieństwa i różnice między wierszami na płaszczyznach zastosowanych opisów oraz postaw „ja” lirycznego wobec możliwości brzmieniowych i znaczeniowych języka. Z kolei w tekście Beaty Przymuszały *Lekcja sztuki – sztuka patrzenia. O jednym z wierszy Danuty Wawiłow* utwór *W muzeum* znanej twórczyni poezji dla dzieci staje się pretekstem do rozważań na temat postrzegania sztuki i rzeczywistości przez najmłodszych odbiorców oraz dorosłych. Postawione zostają pytania o istotę edukacji artystycznej, relację między dziełem malarskim i światem realnym. Mariusz

8 Napisaną przez Małgorzatę Imperowicz-Jurczak recenzję tomiku Marcina Rychlewskiego *Królestwo bez Słońca* umieściliśmy w „Języku Polskim w Szkole Ponadpodstawowej. Zeszyty Kieleckie” 2019/2020 nr 2.

Cholody w *Biografii Adama Mickiewicza portretami opowiadanej* omawia rolę i charakter dziewiętnastowiecznych portretów malarskich i fotograficznych autora *Pana Tadeusza*. Obcowanie z nimi traktuje jako formę zdobycia wiedzy o życiu zewnętrznym oraz przestrzeni duchowej Adama Mickiewicza, a także jako szansę dla kontemplującej jednostki na rozwój własnego „ja”.

W otwierającym *Propozycje metodyczne* artykule pt. **Formuła koncertów rockowych jako tekstów kultury** Marta Mielcarek próbuje zachęcić polonistów do wykorzystywania na zajęciach fragmentów koncertów rockowych – kulturowego fenomenu łączącego słowo, obraz i muzykę. Ta nietypowa forma pracy przybliżyłoby podopiecznym zjawisko korespondencji sztuk ze względu na atrakcyjność wizualną prezentowanych tekstów kultury oraz fakt, że młodzi ludzie często identyfikują się z systemem wartości zawartym w scenicznym przekazie. Z kolei do sięgania na „języku polskim” po komiks namawia Michał Traczyk w artykule **Z komiksem do szkoły**. Omawia w nim rodzaje komiksów, podkreśla uniwersalność poruszanych w nich problemów, a sam kontakt z „historiami w obrazkach” nazywa fascynującą przygodą intelektualną i estetyczną.

W tym numerze „Zeszytów Kieleckich” nie zabrakło także badaczki, która zwykle na łamach naszego pisma oswaja nauczycieli z nowoczesnymi technologiami informacyjnymi. Tym razem Ewa Pałka pokazuje, jak przy użyciu sieciowych narzędzi stworzyć multimedialny plakat i film. Wskazówki odnajdą Czytelnicy w dwóch tekstach: **Plakat interaktywny jako kompozycja obrazu i słowa. Korespondencja sztuk (część 1)** oraz **Film jako sztuka opowiadania o świecie języka. Korespondencja sztuk (część 2)**.

Zapraszamy do lektury!

Izabela Kozłowska⁹

* * * * *

Niniejsze „Zeszyty Kieleckie” są ostatnim tomem cyklu tematycznego dotyczącego „oświećlania się” sztuk na lekcjach języka polskiego w dzisiejszej szkole, jakiemu poświęciliśmy także: „Język Polski w Szkole Podstawowej.

9 **Izabela Kozłowska** – doktor nauk humanistycznych. Jej zainteresowania badawcze dotyczą polskiej literatury powojennej, problematyki melancholijnej, zjawiska korespondencji sztuk, metodyki nauczania literatury i języka polskiego. Autorka książki *W objęciach Saturna. Melancholia w prozie rozrachunków inteligentkich (1946–1948)*. Publikowała m.in. w „Przestrzeniach Teorii”, „Pamiętniku Literackim”, „Kresach”, „Polonistyce”, „Polonistyce. Innowacjach”, „Filologii Polskiej. Rocznikach Naukowych Uniwersytetu Zielonogórskiego”, „Języku Polskim w Szkole Podstawowej”, „Języku Polskim w Szkole Ponadpodstawowej”, „Języku Polskim w Liceum”. Redaktorka tematyczna „Zeszytów Kieleckich”. Należy do Stowarzyszenia Polonistów. Wykładowczyni, polonistka, nauczycielka przedmiotów artystycznych, instruktorka teatralna.

Zeszyty Kieleckie” 2019/2020 nr 1 oraz „Język Polski w Szkole Ponadpodstawowej. Zeszyty Kieleckie” 2019/2020 nr 2. Chciałabym gorąco podziękować wszystkim Autorom tekstów opublikowanych w redagowanych przeze mnie półrocznikach – bez ich zaangażowania, kreatywności i znakomitej organizacji pracy żaden numer nie mógłby się ukazać. Jestem szczególnie wdzięczna Autorkom współpracującym ze mną od początku: dr Małgorzacie Imperowicz-Jurczak, dr Marcie Mielcarek i dr Ewie Palce. Zawsze mogłam liczyć na cenną radę i opiekę naukową Pani prof. dr hab. Seweryny Wyslouch – wybitnej znawczynie problematyki korespondencji sztuk, której teksty również publikowaliśmy w „Zeszytach Kieleckich” w ramach cyklu. Numer, który trzymają Państwo w rękach, nie byłby tak atrakcyjny wizualnie, gdyby Pani Ewa Rychlewska nie udostępniła niezwykłych fotografii ukazujących Profesora Marcina Rychlewskiego, Jego pracownię i obrazy. Za przekazanie zdjęć poświęconych Zmarłemu dziękuję też Pani prof. dr hab. Sewerynie Wyslouch oraz Panu prof. dr. hab. Michałowi Januskiewiczowi. Wdzięczność okazać pragnę Pani Joannie Piaście-Siechowicz – Redaktorze Naczelnej Wydawnictwa ZNP, która powierzając mi przygotowanie półroczników, obdarzyła mnie ogromnym zaufaniem. Mam nadzieję, że nie zawiodłam!

Bibliografia

- Bauman Z. (1995), *Wieloznaczność nowoczesna – nowoczesność wieloznaczna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Biedrzycki K. (2012), *Interpretacja – szkoła rozumienia*, w: S. J. Żurek, A. Adamczuk-Stęplewska, *Dydaktyka literatury i języka polskiego. Stan badań i perspektywy badawcze*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Bortnowski S. (1991), *Konteksty dzieła literackiego. Inspiracje metodyczne dla nauczycieli szkół średnich*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Bortnowski S. (2013), *Nowoczesna lekcja – co to właściwie znaczy?*, w: A. Pilch, M. Trysińska (red.), *Nowoczesność w edukacji polonistycznej. Pytania, problemy, perspektywy*, Kraków: Universitas.
- Bobiński W. (2001), *Konteksty kulturowe w dydaktyce literatury*, w: A. Janus-Sitarz (red.), *Polonista w szkole. Podstawy kształcenia nauczyciela polonisty*, Kraków: Universitas.
- Bobiński W. (2015), *Przygody człowieka patrzącego. Ponowoczesna teoria obrazu a szkolne praktyki interpretacyjne*, w: A. Pilch, A. Rusek (red.), *Ikoniczne i literackie teksty w przestrzeni nowoczesnej dydaktyki*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Bobiński W. (2019), *Kultura edukacji czy kultura w edukacji? Uczeń jako sprawca*, w: A. Pilch, M. Rusek (red.), *Współczesny museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bolter J. (1990), *Człowiek Turinga. Kultura Zachodu w wieku komputera*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Bruner J. (2010), *Kultura edukacji*, Kraków: Universitas.
- Hopfinger M. (1997), *Kultura audiowizualna u progu XXI wieku*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN.
- Huget P. (2012), *Rola szkoły i nauczyciela w kształtowaniu postawy twórczej uczniów*, w: A. Janus-Sitarz (red.), *Twórczość i tworzenie w edukacji polonistycznej*, Kraków: Universitas.
- Janus-Sitarz A. (red.) (2012), *Twórczość i tworzenie w edukacji polonistycznej*, Kraków: Universitas.
- Janus-Sitarz A. (2017), *Nauczyciel wolny czy bezwolny? Wolność a ideologizacja w programach polonistycznych – dawniej i dziś*, w: M. Karwatowska, L. Tymiak (red.), *Edukacja polonistyczna. Metamorfozy kontekstów i metod*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Jarzyńska K. (2019), *Negocjowanie kultury. Miejsca wspólne sztuki współczesnej, nowej muzeologii i edukacji progresywistycznej*, w: A. Pilch, M. Rusek (red.), *Współczesny museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kowalikowa J. (2019), *Muzeum w służbie szkole i edukacji polonistycznej*, w: A. Pilch, M. Rusek (red.), *Współczesny museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Levinson P. (1999), *Miękkie ostrze. Naturalna historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, Warszawa: Muza.
- Maliszewski K. (2019), *Edukacja z kultury. Hermeneutyczna reorientacja kształcenia*, w: A. Pilch, M. Rusek (red.), *Współczesny museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Mazurkiewicz G. (2015), *Teoria ewolucji. Od uczących się jednostek do uczącej się wspólnoty*, w: G. Mazurkiewicz, *Ucząca się szkoła. Od rozwoju jednostek do rozwoju wspólnoty*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Monet D. (1999), *Multimedia*, Katowice: Książnica.
- Nowak E. (2015), *Instalacje plastyczne w doskonaleniu sztuki interpretacji*, w: A. Pilch, A. Rusek (red.), *Ikoniczne i literackie teksty w przestrzeni*

nowoczesnej dydaktyki, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Nowak E. (2019), *O sztuce, która burzy mury. Street art w przestrzeni dydaktycznej (na przykładzie dzieł Banksy'ego)*, w: A. Pilch, M. Rusek (red.), *Współczesny museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pasibek M. (2017), „Budzące się szkoły”, czyli „od kultury nauczania do kultury uczenia się”, w: A. Janus-Sitarz (red.), *Każdy uczeń jest ważny. Indywidualizacja na lekcjach języka polskiego*, Kraków: Universitas.
- Pater R. (2019), *Edukacja kulturowa w pracy pedagoga. W poszukiwaniu innowacji dydaktycznych w muzeum i w szkole*, w: A. Pilch, M. Rusek (red.), *Współczesny museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pilch A. (2004), *Problemy integracji literatury i malarstwa w szkole. Nauka czytania obrazu*, w: A. Janus-Sitarz (red.), *Przygotowanie ucznia do odbioru różnych tekstów kultury*, Kraków: Universitas.
- Pilch A. (2005), *Doskonalenie warsztatu interpretatora tekstu (Intersemiotyczne lekcje czytania i interpretacji)*, w: A. Janus-Sitarz (red.), *Doskonalenie warsztatu nauczyciela polonisty*, Kraków: Universitas.
- Pilch A. (2007), *Polscy poeci współcześni przed obrazami mistrzów. Trzy warianty i dwa przykłady*, w: A. Janus-Sitarz (red.), *Szkolne spotkania z literaturą*, Kraków: Universitas.
- Pilch A. (2018), *Metodologia badań nad odbiorem narracji plastycznej w szkolnej polonistyce i dydaktyce*, w: A. Pilch, *O literaturze, sztuce i dydaktyce. Dialogi dawne i nowe*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pilch A. (2018), *Polonistyka – tradycja i nowe wyzwania*, w: A. Pilch, *O literaturze, sztuce i dydaktyce. Dialogi dawne i nowe*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Poprzęcka M. (2003), *Galeria. Sztuka patrzenia*, Warszawa: Stentor.
- Rasfeld M., Breidenbach S. (2015), *Budząca się szkoła*, Słupsk: Wydawnictwo Dobra Literatura.
- Sienkiewicz K. (2006), *Polonista „od wszystkiego”?*, „Polonistyka”, nr 8.
- Skrzypczyk M. (2019), *Dialogi jednostronne i zmiana. Edukacja performatywna, sztuka i zaangażowanie – doświadczenia prowincjonalnego nauczyciela*, w: A. Pilch, M. Rusek (red.), *Współczesny museion. Edukacja kulturowa z perspektywy uniwersytetu, muzeum, szkoły*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Toffler A. (1997), *Trzecia fala*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

- Walczak B. (2017), *Edukacja polonistyczna w kontekście obecnej polityki historycznej*, w: M. Karwatowska, L. Tymiakin (red.), *Edukacja polonistyczna. Metamorfozy kontekstów i metod*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Włodarczyk A. (2015), *Ikoniczność tekstów kultury – sposoby kształcenia kompetencji interpretacyjnych w dydaktyce polonistycznej*, w: A. Pilch, A. Rusek (red.), *Ikoniczne i literackie teksty w przestrzeni nowoczesnej dydaktyki*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Żurek S. J. (2015), *Ikonoografia i literatura. O nowej maturze ustnej z języka polskiego (2015)*, w: A. Pilch, A. Rusek (red.), *Ikoniczne i literackie teksty w przestrzeni nowoczesnej dydaktyki*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Żylińska M. (2013), *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.